

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗШИРЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ВИДІВ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУ

Я.І. Чайковський,

Тернопільська академія народного господарства

Вид банківського кредиту нерозривно пов'язаний із характером і об'єктом наданої позички і переслідує ряд цілей: по-перше, задовольняти потреби позичальника, по-друге, відповідати характеру господарської операції з кредитування і давати банку можливість здійснювати контроль за поверненням позички.

У світовій практиці відсутня єдина класифікація банківських кредитів, тому що розповсюдження їх різноманітних видів залежить від рівня економічного розвитку країни, її традицій, історично складених способів надання позик і їх погашення та вкорінених у свідомості населення стереотипів. У вітчизняній економічній літературі також немає єдиної думки щодо кількості класифікаційних ознак видів кредиту. Кредити, які надаються банками, можна класифікувати за різними ознаками. Лише комплексний підхід до виділення видів банківського кредиту дозволяє, на нашу думку, найповніше охарактеризувати кредитні операції комерційних банків.

Як правило, класифікація кредитів визначається центральним банком. Проте банки можуть і повинні вводити також внутрішні класифікатори, які корисні для організації ефективної роботи з кредитним портфелем.

Одним із принципів кредитування є принцип забезпеченості, тому і вид кредиту за характером забезпечення має велике значення. До даного виду кредитів Положення НБУ "Про кредитування" відносить незабезпечені кредити. Кредити без будь-якого забезпечення надаються банками надійним позичальникам, які мають стабільні джерела погашення кредиту і перевірений авторитет у банківських колах. При наданні бланкових кредитів банки мають застосовувати підвищену відсоткову ставку. Цей вид кредиту пов'язаний з підвищеним ризиком, тому ми вважаємо за доцільне включити його в групу позичок, що класифікуються за ступенем ризику.

За ступенем ризику банківські позики поділяються на: стандартні кредити та кредити з підвищеним ризиком. З метою посилення контролю і прогнозування проблемних позик необхідно розширити класифікацію цього кредиту. Відповідно до Положення НБУ "Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків" банківські позики поділяють на п'ять груп: стандартні, під контролем, субстандартні, сумнівні, безнадійні. Така класифікація дає можливість виділити проблемні позички та оцінити кредитний ризик.

Одним з основних видів кредитування є кредитування в разовому порядку. При цьому кредити надаються в строк і в сумі, передбаченій в договорі, укладеному сторонами. Рішення про видачу разового кредиту виноситься банком на основі заяви клієнта. Така заява подається для відкриття кожної окремої позички. Отримання короткострокового кредиту в

разовому порядку дає позичальнику можливість підтримувати виробництво або іншу статутну діяльність, не накопичувати суми кредиторської заборгованості, підтримувати імідж підприємства, а також за рахунок зваженого складання графіка повернення кредиту, забезпечити ефективне використання обігових коштів та зменшити витрати по виплаті нарахованих відсотків.

Підприємствам, що здійснюють стабільну виробничу або торговельну діяльність, яка характеризується швидким оборотом коштів, та мають репутацію надійних платників, банки можуть надавати кредит на виробничі поточні потреби, пов'язані з реалізацією виробничих програм, шляхом відкриття їм "кредитної лінії", що забезпечує одержання позички в грошовій формі в майбутньому частинами з таким розрахунком, що заборгованість за кредитом не перевищуватиме заздалегідь встановлений ліміт, в рахунок якого приймається до фінансування група договорів і комерційних контрактів.

"Кредитні лінії" поділяються на відновлювані та невідновлювані. По відновлюваних лініях після часткового або повного повернення кредиту здійснюється подальша видача кредиту в обсягах, встановлених договором на "кредитну лінію", але не більших за обумовлений ліміт. По невідновлюваних лініях після першого часткового або повного повернення кредиту подальше його надання не здійснюється.

Строк дії договору по відновлюваній "кредитній лінії" визначається за домовленістю сторін, але не більше 1 року.

Кредитна лінія має переваги перед разовою угодою для обох сторін: для позичальника – це більш визначена перспектива комерційної діяльності, економія накладних витрат і часу, безпосередньо пов'язаних з веденням переговорів і укладенням кожної окремої кредитної угоди. Це ж стосується і кредитора. Однак умови угоди про кредитну лінію можуть бути переглянуті обома учасниками операції. Так, банк може відмовитися від надання кредиту до закінчення обумовленого строку, якщо, наприклад, фінансовий стан позичальника суттєво погіршиться і ним не будуть виконані інші умови угоди сторін. Позичальник з огляду на ті чи інші причини може не використати кредитну лінію повністю або частково. Договір часто супроводжується умовою про зберігання клієнтом компенсаційного залишку на поточному рахунку в банку-кредиторі в розмірі не менше 20 % від суми кредитної лінії.

З відкриттям кредитної лінії тісно пов'язані специфічні операції, серед яких – резервний (гарантійний) кредит (інакше його називають кредит "стенд бай"). Цей кредит може бути одержаний при необхідності протягом обумовленого в договорі строку. Він використовується для підтримки інших кредитних операцій, а також для покриття незбалансованості зовнішніх розрахунків.

Банківська гарантія дозволяє позичальникам забезпечувати своєчасні розрахунки з постачальниками; не вилучати з обігу власні кошти; не брати в

банках дорогі комерційні кредити; підтвердити контрагенту свою надійність як партнера.

Банківські кредити за строками погашення можна поділити на дві групи. До першої групи можна включити кредити, які погашаються одночасно, до другої – кредити з відстрочкою платежу. Зазначена класифікаційна група кредитів дає можливість проконтролювати порядок повернення позичок, і правильніше її, на нашу думку, було б назвати “за методами погашення”. З ініціативи банку або позичальника може проводитись повне або часткове погашення позичальником заборгованості за кредитом раніше встановленого кредитним договором строку. Можливість дострокового погашення повинна бути обумовлена кредитним договором.

За механізмом встановлення процентна ставка може бути фіксованою, що не змінюється протягом усього періоду користування кредитом, або плаваючою, що коригується комерційним банком під впливом різних обставин. Комерційні банки обумовлюють у кредитному договорі своє право змінювати рівень процентної ставки за кредит з огляду на зміну інфляції, облікової ставки, кон'юнктури ринку тощо. В Україні, яка впроваджує найрізноманітніші форми і види кредитного ринку, при кредитуванні переважають фіксовані процентні ставки.

Однак у міру розвитку економіки окремих країн та інтеграційних угруповань з'являється потреба у великих кредитах, які перевищують можливості окремих банків. Це змушує банки об'єднуватися в групи і розробляти принципи консорціумного кредиту. Консорціумний кредит – це вид кредиту, який надається двома або більше кредиторами, які об'єднані в консорціум, одному позичальнику. Група банків-кредиторів (консорціум) об'єднує на строк свої тимчасово вільні фінансові ресурси з метою кредитування визначеного об'єкта чи позичальника. Один або невелика група провідних банків-координаторів від імені всього консорціуму веде переговори з позичальником щодо умов кредитної угоди, забезпечує мобілізацію необхідних сум. Координатори контролюють надання, використання і погашення кредиту.

На практиці можливі випадки, коли два або більше банків надають позичальнику паралельні кредити. На відміну від консорціумного кредиту, переговори з клієнтом в цьому випадку кожен банк проводить окремо, а потім, після погодження з позичальником умов операції, укладається загальний кредитний договір.

В умовах ринкової економіки класичним методом кредитування є контокорентний кредит. Цей вид банківського кредиту надається клієнтам, що мають у даному банку поточний рахунок. Контокорентний кредит органічно поєднує кредитне і розрахунково-касове обслуговування клієнта на основі відкриття єдиного активно-пасивного контокорентного рахунку. Банк бере на себе всі операції клієнта за поточними вимогами та зобов'язаннями. Обсяг і строки контокорентного кредиту визначаються господарськими потребами клієнта, але в межах встановленого в кредитному договорі ліміту. Ліміт кредитування для кожного позичальника встановлюється

індивідуально, залежно від його фінансового стану і репутації. У межах ліміту кредитування позичальник отримує широкі можливості для маневрування обіговими коштами. Клієнт на основі контокорентного кредиту може оперативнo, без узгодження з банком, поновлювати свій поточний рахунок відповідною сумою грошей.

Клієнтам, які користуються надійною репутацією і довірою, мають постійну платоспроможність, банки можуть надавати короткострокові кредити у формі “овердрафту”. По суті, овердрафт – це короткостроковий кредит, який надається шляхом списання банком коштів по рахунку-клієнта понад залишок коштів на рахунку. В результаті цього на рахунку клієнта утворюється дебетове сальдо. Погашення дебетового сальдо по рахунку овердрафту здійснюється автоматично за рахунок щоденних надходжень на поточний рахунок позичальника. Овердрафт відкривається найнадійнішим підприємствам, що мають стабільні місячні надходження на поточний рахунок та швидкий обіг коштів. Овердрафт використовується для ліквідації розриву між витратами та надходженнями коштів на поточний рахунок позичальника. Загальний строк дії договору овердрафту, як правило, не повинен перевищувати 1 року. Максимальний розмір ліміту встановлюється залежно від потреб позичальника та з врахуванням середньомісячного надходження коштів на рахунок підприємства. Процент по овердрафту нараховується щоденно на непогашений залишок, і клієнт платить тільки за фактично використані ним суми.

Ефективним інструментом вирішення проблем неплатежів для позичальників може стати вексельний кредит.

Вексельне кредитування включає в себе операції з врахування (дисконту) векселів, кредитування із прийняттям в заставу векселів, акцепт та авальювання векселів.

Акцептний і авальний кредити банки України поки що не надають. Тому ці види кредитів є перспективними і заслуговують активного впровадження в банківську практику.

На основі вищевикладеного нами визначені такі основні напрямки розвитку видів банківського кредитування:

1. З метою скорочення коштів в обігу та збільшення на цій основі обсягів кредитування комерційними банками, а також із метою подолання кризи платежів: розвивати переоблік Національним банком України векселів комерційних банків і комерційними банками – векселів своїх клієнтів; комерційним банкам здійснювати операції авалю і доміциляції векселів; запровадити ліцензування Національним банком України емісії векселів комерційними банками.
2. Диверсифікувати діяльність банківських установ і підвищити рівень обслуговування клієнтів. Для цього необхідно: розвивати іпотечний кредит, у тому числі на житлове будівництво; впроваджувати фінансовий лізинг; розвивати факторингові операції; розвивати розрахунки за допомогою векселів і кредитних карток.

Список літератури

1. Положення НБУ “Про кредитування”. Затверджено постановою Правління НБУ від 28 вересня 1995 р. № 246.
2. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків, затверджене постановою Правління НБУ від 6 липня 2000 р. № 279 // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 2000. – № 9. – С. 54-73.
3. Роуз Питер С. Банковский менеджмент: Пер. с англ. 2-го изд. – М.: “Дело Лтд”, 1995. – 768 с.
4. Усоскин В.М. Современный коммерческий банк: управление и операции. – М.: Все для вас, 1993. – С. 184-188.

Чайковський Я.І. Перспективи розширення та розвитку видів банківського кредиту / Я.І. Чайковський // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. – Суми: УАБС НБУ, 2002.- Т. 6.– С. 211-216.